

Voordracht bisschop Van den Hende Op de dag voor religieuzen in het bisdom Haarlem-Amsterdam, Heemstede 1 februari 2025

Inleiding

Vandaag zijn we samengekomen bij gelegenheid van het feest van de opdracht van de Heer in de tempel, het feest van Maria lichtmis. Het is veertig dagen geleden dat we in de liturgie het geboortefeest van de Heer mochten vieren op Kerstmis. Nu gedenken wij het moment van de opdracht van de Heer in de tempel (Lucas 2, 22-52).

Sinds 1997 is het feest van de opdracht van de Heer in de tempel de dag van het godgewijde leven. Paus Johannes Paulus II nam dit initiatief en zag het feest van de opdracht van de Heer als een icoon van de totale overgave van het eigen leven door de religieuzen, namelijk door mensen die geroepen zijn om in de Kerk en in de wereld door middel van de evangelische raden de karakteristieke kenmerken van Jezus zichtbaar te maken. De Heer was immers zelf kuis (maagd) arm en gehoorzaam (cf. Paus Johannes Paulus II, boodschap op de eerste dag van het godgewijde leven, kerkelijke documentatie 1997, p. 123 e.v.).

Op deze dag van het godgewijde leven zouden we in dit jubileumjaar 2025 stil kunnen staan bij de betekenis van de christelijke hoop. De christelijke hoop als onderwerp van deze bijeenkomst. Immers paus Franciscus gaf aan dit Heilig Jaar als motto mee: “Pelgrims van hoop” (Paus Franciscus, bul afkondiging van het jubeljaar 2025 Spes non confundit, Rome 9 mei 2024).

Maar Mgr. van Burgsteden die mij uitnodigde voor deze bijeenkomst stelde de liefde voor als onderwerp, kortweg: niets dan liefde schuldig. Deze woorden zijn ontleend aan de brief van Paulus aan de Romeinen. In Romeinen 13, 8 schrijft de apostel Paulus: “Zorgt dat ge niemand iets schuldig zijt. Uw enige schuld blijve de onderlinge liefde.”

Niets dan liefde schuldig zijn dus in plaats van de hoop als onderwerp. Maar, de liefde als onderwerp staat niet los van het motto van het Heilig Jaar. De liefde houdt zelfs verband met de hoop. Paus Franciscus stelde in zijn bul bij afkondiging van het Heilig jaar een andere zin uit de brief aan de Romeinen centraal, namelijk Romeinen vers 5, 5: “de hoop wordt niet teleurgesteld”.

En waarom wordt de hoop niet teleurgesteld? Omdat -zo vervolgt de brief aan de Romeinen in vers 5, 5: [de hoop wordt niet teleurgesteld] “want de liefde (*agapè*) van God is in ons hart uitgestort door de Heilige Geest (die ons werd geschonken)”. Dus hoop en liefde houden verband met elkaar. We kunnen hoop hebben, de hoop bewaren, juist omdat de liefde van God in ons hart is uitgestort door de Heilige Geest.

Wanneer voor de christelijke hoop de liefde van God zo belangrijk is, ja zelfs een voorwaarde, dan is het vandaag, op deze dag van het godgewijde leven, geweldig om de liefde als onderwerp te hebben, omdat het zozeer verband houdt met de christelijke hoop: niets dan liefde schuldig. “Formidabel”, zou Mgr. Van Burgsteden zeggen.

We mogen op de weg van het evangelie verbonden zijn met Jezus Christus maar dan moet zijn liefde centraal staan in ons leven, in ons leven als gelovigen, in het leven als religieuzen. De liefde van God, uitgestort in ons hart in kracht van de Geest, is de basis van onze hoop.

We zijn de Heer en elkaar dus niets dan liefde schuldig. De liefde van God die we in Christus hebben leren kennen is de bron van onze christelijke hoop.

Bijbelse verkenning

We beginnen bij de liefde van Christus. In het evangelie van Johannes (3, 16) lezen wij dat God de wereld zozeer heeft liefgehad dat Hij zijn eniggeboren zoon gegeven heeft.

Uit liefde is God dus mens geworden, in alles aan ons gelijk behalve in de zonde (cf, Hebreëën 4, 15). In de eerste brief van Johannes kunnen we lezen: “Daar gij weet dat Jezus geheel zonder zonde is, moet gij inzien, dat ieder die het goede doet ook kind van God is. Hoe groot is de liefde die de Vader ons betoond heeft!” (1 Johannes 1, 29 - 2, 1).

Zo kwam in de afgelopen Kersttijd in de viering van de eucharistie in de liturgie van het woord dikwijls de liefde van Christus aan de orde. Meerdere keren werd gelezen uit het evangelie van Johannes en uit de eerste brief van Johannes. Nog een paar citaten:

“Wat liefde is hebben wij geleerd van Christus: Hij heeft zijn leven voor ons gegeven” (1 Johannes 3, 16).

“Kinderen, wij moeten niet liefhebben met woorden en leuzen maar met concrete daden” (1 Johannes 3, 18).

“Laten wij elkaar liefhebben want de liefde komt van God” (1 Johannes 4, 7).

“En de liefde die God is heeft zich onder ons geopenbaard doordat Hij zijn enige Zoon in de wereld gezonden heeft om ons het leven te brengen [....] door het offer van zijn leven onze zonden uit te wissen” (1 Johannes 4, 9-10).

De liefde van God in Christus wacht op ons antwoord. Immers: “als God ons zozeer heeft liefgehad moeten ook wij elkander liefhebben [...] als wij elkaar liefhebben woont God in ons en is zijn liefde in ons volmaakt geworden” (1 Johannes 4, 11-12).

Zo hebben wij in de afgelopen Kersttijd de liefde van God opnieuw leren kennen in Christus, de Zoon van God die is mens geworden. In het antwoord op zijn liefdevolle menswording worden wij aangespoord om de Heer en elkaar niets dan liefde schuldig te zijn (cf. Romeinen 13, 8).

Religieus leven

De liefde van Christus is leidend in ons leven als christenen. Die liefde staat centraal in de gemeenschap van de Kerk, als geschenk van de Heer én als opdracht. We mogen de liefde van God ontvangen en op onze beurt in die liefde blijven (cf. Johannes 15, 9).

Het Tweede Vaticaans Concilie benadrukt in de constitutie over de Kerk, getiteld ‘Lumen Gentium’ (Licht van de volken), dat het blijven in de liefde ten diepste behoort tot onze roeping als christenen om te komen tot een heilig leven.

Trouw blijven aan de liefde van God gaat niet vanzelf. De liefde moet ook groeien en is als een zaadje in ons hart gelegd. Daarom is het nodig om: te luisteren naar het woord van God

en het te volbrengen, de sacramenten te vieren (vooral de eucharistie), je toe te leggen op het gebed, met de nodige zelfverloochening elkaar te dienen, en de deugden te beoefenen. Niets dan liefde schuldig (cf. Lumen Gentium 42).

Heel bijzonder in het religieuze leven heeft die liefde een centrale en onmisbare plaats. De constitutie over de Kerk (Lumen Gentium 44) zegt dat we als gedoopten zijn bevrijd van de zonde en dat we ons als gedoopten mogen toewijden aan God. Maar in het religieuze leven, als bijzonder charisma in de Kerk, zijn er de evangelische raden die enerzijds met liefde moeten worden beoefend maar die tevens erop gericht zijn om nog meer in de liefde te groeien. De evangelische raden met liefde beoefenen om nog meer groeien in liefde (zie ook: Tweede Vaticaans Concilie, de decreet over de aangepaste vernieuwing van het religieuze leven, Perfectae Caritatis nn. 1 en 6).

In het religieuze leven is het wezenlijk om te beseffen dat de beoefening van de evangelische raden met liefde en toewijding de inzet vraagt van heel je persoon (een persoonlijke toeleeg) als religieus maar dat het geen weg is die je louter alleen dient af te leggen. Het vraagt om een persoonlijke toewijding in verbondenheid met anderen die zich er eveneens in gemeenschap op toeleggen.

Leven in en vanuit de verbondenheid met Christus en elkaar niets dan liefde schuldig zijn. Toeleg in onderlinge liefde, in trouw aan het eigen charisma van het religieuze leven, heeft op deze manier alles te maken met het bouwen en bijdragen aan de Kerk als gemeenschap, als communio.

Communio

In het Nieuwe Testament, in het boek Handelingen, wordt de onderlinge liefde in de eerste christengemeenschap met nadruk genoemd, als geleefde werkelijkheid maar misschien ook wel als ideale schets van hoe het zou moeten zijn.

In Handelingen van de Apostelen hoofdstuk 2 wordt gezegd:

“zij legden zich toe op de leer van de apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en het gebed” (Handelingen 2, 42);

“allen die het geloof hadden aangenomen, waren eensgezind en bezaten alles gemeenschappelijk” (Handelingen 2, 44);

“ze genoten samen hun voedsel in blijdschap en eenvoud van hart” (Handelingen 2, 46).

Gemeenschappelijk leven in onderlinge liefde is kenmerkend voor de leerlingen van Christus, aldus het boek Handelingen. In een dergelijke gemeenschap geeft men daadwerkelijk gehoor aan de opdracht van de Heer. Wanneer in de omgang met elkaar als leerlingen van de Heer een dergelijke onderlinge liefde beleefd wordt, dan is die liefdevolle gemeenschap zichtbaar en ook werkelijk een teken van hoop. Het is daarom niet zonder betekenis dat tenslotte gezegd wordt: “zij stonden bij het hele volk in de gunst” (Handelingen 2, 47).

Immers, de Kerk als zichtbare gemeenschap van geloof mag een teken en instrument zijn van de vereniging met God en van de eenheid van de mensheid (cf. Lumen Gentium 1).

Op heel eigen wijze is het charisma van het religieuze leven dienstbaar aan deze roeping en deze uitstraling van de Kerk, door in liefde tot God en in onderlinge liefde tot elkaar de evangelische raden te beoefenen, die kenmerkend zijn voor Christus, en op concrete

manier -in kuisheid, armoede en gehoorzaamheid- de liefde van Christus zichtbaar te maken en te verspreiden.

Synodaliteit is dienstbaar aan de communio

De praktijk van alle dag leert ons en laat ons zien dat onze liefde tot God en onze onderlinge liefde kwetsbaar is en niet volmaakt. Dan is het niet bepaald gemakkelijk om elkaar niets dan liefde schuldig te zijn. Maar de Heer kent ons leven en onze gedachten (cf. Psalm 139, 1-6).

In dit verband is de uitspraak van Christus veelzeggend: “Niet gij hebt Mij uitgekozen maar Ik u” (cf. Johannes 15, 16). “Ik heb u de taak gegeven op tocht te gaan en vruchten voort te brengen die blijvend mogen zijn.”

We zijn geroepen om de weg van de onderlinge liefde sámen af te leggen. Samen op tocht gaan vanuit en met de Heer. In dit opzicht is het groeien in onderlinge liefde om elkaar niets dan liefde schuldig te kunnen zijn, ook een kwestie van synodaliteit, van samen op weg gaan. Groeien in onderlinge liefde is een gezamenlijke weg die we moeten afleggen. Zo is synodaliteit (*sun-hodos*: samen-op-weg) dienstbaar aan de communio in en van de Kerk.

Religieuzen met hun specifieke charisma zijn geroepen (door uitverkiezing van de Heer) om samen in en vanuit de Kerk (die een gemeenschap van geroepenen is met verschillende geestesgaven) als tochtgenoten van andere gelovigen op weg te gaan waarbij de onderlinge liefde mag blijven groeien.

Netwerk van liefde

Op deze manier wordt duidelijk dat de Kerk van Christus met haar onderlinge betrekkingen ten diepste een netwerk van liefde is. Geen netwerk zoals digitale netwerken. Geen netwerk van recepties en borrels, maar een netwerk van de liefde van Christus.

Ik zou met u willen stilstaan bij drie Bijbelse beelden van de Kerk van Christus als netwerk van liefde, waar het gaat om te leven in verbondenheid met Christus en op deze manier trouw te blijven aan de liefde waartoe de Heer ons roept.

De gemeenschap van de Kerk als levend en organisch geheel

1. Het eerste beeld is ontleend aan het evangelie van Johannes. In Johannes, hoofdstuk 15, 5 zegt Jezus tot zijn leerlingen: “Ik ben de wijnstok en gij de ranken.” Door Christus zijn wij als ranken met de Heer als de wijnstok verbonden, maar door Hem tevens met elkaar. Een rank is geen privé-infuus, maar door en via de Heer verbonden met de andere ranken. En Jezus benadrukt: “Wie in Mij blijft [...] die draagt veel vrucht, want los van Mij kunt gij niets.” De wijnstok en de ranken als beeld van de Kerk als gemeenschap.

2. Het tweede beeld van de gemeenschap van de Kerk is ontleend aan de eerste brief van de apostel Paulus aan de Korintiërs (1 Korintiërs 12, 12-27). De Kerk als lichaam van Christus met vele verschillende ledematen (verbonden met de verschillende gaven van de Heilige Geest, zie: 1 Korintiërs 12, 11). De kerkgemeenschap als lichaam van Christus met vele ledematen die zijn aangewezen op elkaar, een gemeenschap die gekenmerkt wordt door de gaven van eenheid en verscheidenheid en waarvan Christus het hoofd is (zie ook: Romeinen 12, 4-5).

Paus Franciscus schreef in zijn eerste encycliek *Lumen Fidei* n. 22 dat dit beeld van de kerkgemeenschap als het lichaam van Christus de gelovigen niet reduceert tot eenvoudig onderdeel maar de nadruk ligt op de vitale eenheid van Christus met de gelovigen en van

alle gelovigen onder elkaar. Zelfs als klein deeltje dat bijna onzichtbaar is, kun je voluit zeggen: ik maak (onmisbaar) deel uit van het geheel waarvan Christus het hoofd is.

3. Het derde beeld van de gemeenschap van de Kerk dat ik wil noemen is ontleend aan de eerste brief van Petrus (1 Petrus 2, 4-5). De kerkgemeenschap als een geestelijk bouwwerk van gelovigen die als levende stenen geroepen zijn om in kracht van de Geest samen een geheel te vormen met Christus als hoeksteen en sluitsteen (zie ook Efeziërs 2, 20-22). Als gelovigen mogen we ons laten voegen tot één bouwwerk, verbonden met Christus de levende steen.

Duidelijk is wel dat de gemeenschap van de Kerk van Christus er niet is omwille van zichzelf.

Beschaving van liefde

Paus Paulus VI (1963-1978) benadrukte dat wij als de leden van de Kerk als netwerk van liefde geroepen zijn om te bouwen aan een beschaving van liefde. Beschaving van liefde wil zeggen dat de wereld waarin wij leven door onze inzet steeds meer de contouren krijgt van het koninkrijk van God.

Paus Paulus VI bedoelt een beschaving in onze wereld waarbij niet alleen de Kerk aan zet is maar ook alle andere mensen van goede wil (Cf. Pauselijke Raad voor rechtvaardigheid en vrede, Compendium van de sociale leer van de Kerk n. 103; paus Johannes Paulus II, encycliek Centesimus Annus n. 10).

Een beschaving van liefde heeft te maken met het behoeden van de waardigheid van iedere persoon, het beschermen van het menselijk leven -van begin tot einde-. Ook hoort daarbij de zorg voor de schepping als ons gemeenschappelijk huis. Het beschikbaar stellen van onderwijs en zorg voor alle mensen, en meewerken aan vrede en verzoening waarbij duidelijk is dat vrede vrucht is van rechtvaardigheid (Jesaja 32, 17) en andersom (Jakobus 3, 18).

Dat we als Kerk, als netwerk van liefde, bouwen aan een beschaving van liefde vanuit de liefde van Christus is niet alleen een project op grote schaal, een globaal project, een opdracht van wereldomvang. De opdracht tot onderlinge liefde als geleefde werkelijkheid en teken is op de eerste plaats ook dichtbij huis en in kleine kring.

Religieuzen waren en zijn op veel terreinen actief waar het gaat om te bouwen aan een beschaving van liefde. Door hun charisma en inzet was en is ook de Kerk als geheel herkenbaar als een netwerk van liefde.

Ik denk hierbij aan de zusters Franciscanessen van de heilige Familie (gesticht in 1857 in Eupen) die in mijn jeugd woonden en werkten in Groningen. Hun leven en werken als religieuzen heeft mij destijds enorm geraakt. Het was een kleine gemeenschap van oudere kwetsbare zusters. Decennia lang waren zij actief geweest in de wijkverpleging en zij namen een aantal zieken op in hun huis, in huize Sint Liduina. In hun kleine kapel was een gebrandschilderd raam van de heilige Elisabeth van Thüringen die als adellijke vrouw in de 13e eeuw naar de mensen toeging om de zieken te verplegen en haar brood met hen te delen.

De zusters maakten met hun charisma zichtbaar deel uit van de parochie en van de buurt om hen heen. Zij waren met hun inzet een zichtbaar teken en instrument van de liefde van God. Wat betreft hun wonen en werken als religieuzen wil ik drie punten kort noemen.

1. De zusters waren vrouwen van gebed. Samen baden zij hun getijden en met de parochie vierden zij getrouw de eucharistie, zichtbaar gezeten op de eerste rij in de parochiekerk. Hun motto was: je moet je geloof goed verzorgen. Dus samen bidden en vieren in het centrum van hun religieuze leven.

2. Hun leven als gemeenschap van religieuzen met hun religieuze kleding liet zien dat het bewaren van de onderlinge liefde zowel als opdracht deel uit maakte van hun religieuze roeping en ook bij uitstek voor hen een krachtbron was. Regelmatig waren ze samen op pad en letterlijk ondersteunden zij elkaar, inclusief de nodige looprekjes (rollators bestonden nog niet) en krukken. Samen het dagelijks leven dragen. Ik denk hierbij aan de woorden van Jezus In het evangelie van Johannes: “Hieruit zullen allen kunnen opmaken dat gij mijn leerlingen zijt: als gij de liefde onder elkaar bewaart” (Johannes 13, 35).

3. De zusters Franciscanessen waren zichtbaar in staat om hun verschillende talenten met liefde in te zetten voor het geheel. Zo hadden zij bijvoorbeeld één kwetsbare man in huis opgenomen, in de beste traditie van hun zorg voor zieken. Met z'n achten -kwetsbaar als zij zelf waren geworden- droegen zij met hun verschillende taken daadwerkelijk de dagelijkse zorg voor die ene persoon, en in de buurt bleven zij in alle eenvoud eenzamen en ouderen bezoeken.

De zusters Franciscanessen van de Heilige Familie lieten zien dat het beoefenen van de evangelische raden relevant is en gelukkig maakt. Voor veel mensen was de onderlinge liefde en waren de daden van liefde van de zusters werkelijk een teken van hoop. De liefde van Christus werd zichtbaar in hun liefde.

Niets dan liefde schuldig

We mogen ervan overtuigd zijn dat zoals het woord van God krachtig is en in alles diep doordringt (cf. Hebrëeën 4, 12), ook onze onderlinge liefde in naam van de Heer haar uitwerking niet zal missen als we ons daar op in woord en daad toelagen, in verbondenheid met Christus.

Paus Benedictus zou zeggen (cf. Synode over het Woord van God, oktober 2008) dat we mét onze liefde in Christus' Naam op onze beurt zelf een woord van God mogen zijn in de wereld van vandaag.

Drie vragen ter overweging:

- Als onze liefde (als religieuzen en gelovigen) tekort schiet, zijn we dan geneigd om onze roeping op te geven? Of durven we ons klein te maken en de Heer opnieuw te vragen om zijn barmhartigheid. Zo doen wij in gelovig vertrouwen ten diepste een beroep op Gods liefde als fundament en bron van onze liefde.
- Ben ik werkelijk in staat om mij in liefde te verheugen over de verschillende talenten en gaven van mijn medebroeders en -zusters, of leg ik vooral de nadruk op hun tekorten?
- Kan ik als persoon van harte mijn leven en roeping (als religieus) zien als een (kostbare) bijdrage en als deel van het geheel van de gemeenschap van de Kerk om in liefde samen de zending van de Heer in de wereld van nu met vrucht te vervullen?